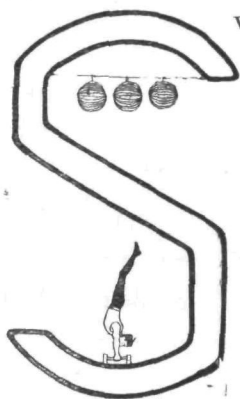

IVO TROŠT:

Izmed vojnih grobov.

Povest.

Svetka B. je došla tiha in boječa neki večer z očetom vojakom v našo vas pred enajsto laško ofenzivo. Bledo, suhotno dekletce se je pridružilo prej v vasi bivajočim rodbinam Goriških izgnancev. Črni očesci sta preplašeno begali semtertja po doslej neznanih krajih, neznanih ljudeh in nenavadnih razmerah. Vrstnice so ji pokazale nekaj domačih součenk iz naše šole. In takoj so začele primerjavo z berili, računicami, katekizmi in slično šolsko drobnjavo na Goriškem in Kranjskem. Le pomalem se je Svetka udeleževala pogovora; nje misli so bile drugod. Niti očeta ni mnogo pogrešala. Se pred večerom se je

poslovil v sanitetno službo na fronti. Komaj se je hčerki orosilo oko ob razstanku.

„Morda boš videl mamo. Gotovo se je že vrnila iz vjetništva na Laškem in prihiti za menoj. Povej ji, ata, da umrem, če je ne bo kmalu.“

Oče je obrisal solzo skrivaje, da ni opazila hčerka, a njen obrazek se ni premenil; le oko se je uprlo v očetovo lice, kakor da hoče tam razbrati, če govori ata resnico.

Nagloma je odšel in je sam s seboj govoril na tihem: „Ko bi ti vedel, moj otrok, da mama ni v vjetništvu, marveč v vedni smrtni nevarnosti, bi se zjokal z menoj!“

Oh!

Potr se je vračal Svetkin oče v vojno službo. Hčerka je mislila na mamico v vjetništvu na Italijanskem.

*

Svetkina mama je bila doma blizu tam gori na Tolminskem, kjer je tekla zibelka pesniku Simonu Gregorčiču pri sv. Lovrencu nad Sočo pri Libušnjem. Trdno je verjela proroškim besedam svojega rojaka, pesnika proroka, ki je pel četrtsloletja in več prej o Soči.

„Takrat se spomni, bistra Soča.“

Ne stiskaj v meje se bregov,
srdita čez bregove stopi, ter tujce, zemljelačne,
vtopi na dno razpenjenih valov.“

Ko je prodril sovražnik čez mejo in preko meje, ni klonil nje duh, ko je Lah obstreljeval nje rojstni kraj, se ni premaknila z doma. Orož-

žniki so slednjič priganjali ljudi s silo: „Bežite, bežite! Italijan je tukaj!“ Junaška žena ni bežala, dasi sama s hčerko Svetko, mož pa na vojni. Udala se je slednjič sili — izročila hčerko sorodnikom, a sama se je pridružila vojaškim bolniškim strežnikom za fronto neprestano išoč trenotka, da se z orožjem maščuje nevernemu Lahu.

Ta namen je vestno sporočila pismeno tudi soprogu v vojno na Krasu, obenem mu je naznanila, da se pomika hčerka z izgnanci na Kranjsko, kjer se nastane z njimi blizu Ljubljane. Mož se ni čudil temu junaštvu svoje žene, marveč nje junaštvu, ki je z njim zmogla v sebi materinsko ljubezen do edine hčerke Svetke. Pisala mu je: „Ko preženemo sovražnika, bo bolje za Svetko in za nas — za vse Slovence, prej pa ne“. Tako je pisala in pristavila: „Prosim te in zaklinjam, ne pripoveduj tega Svetki, ki bi dvomila morda zato o moji ljubezni do nje. Reci, da so me zajeli, ko je bila že oddaljena. Kmalu jim ubežim.“

Svetka ni dvomila in pričakovala mamo.

*

Letos o vseh Svetih je imela smrt bogato žetev na Goriškem. Vsa vojna grobišča so se razširila radi preobilice sostanovalcev. Tudi Svetkin oče je imel mnogo dela med grobovi in ranjenci. Zamišljen se vrača vseh Svetnikov popoldne od pogreba dolge vrste vojnih tovarišev. Stopa od križa do križa, čita napise in prešteva v duhu, koliko jih še sprejme v svoje okrilje „božja njiva“. Grom topov se je ta dan umikal daleč preko Soče in še vedno delj preko laške meje kakor se umika poleti preteča nevihta. Sovražnik je bil premagan. Ljudje so se oddehnili od dve in polletnega strahu. Nove nade so se budile in dvigale v vseh srcih, tudi sanitejec med vojnimi grobovi jih je čutil. Kar ga nekdo pozove po imenu.

Bil je tovariš iz bližnje pisarne z listom v roki. Prinesel mu je sporočilo od vojne oblasti, da je padla junaške smrti njegova iskreno ljubljena ženka. Sanitejec Svetkin oče je omahnil. Tovariš ga je podprl, da se ni zvrnil — nov mrlič med grobove.

„Tukaj imaš še listek od žene!“ Sanitejec vzame listek in spozna znane poteze, narejene s tresočo roko, morda poslednje pred smrtjo: „Moj ljubi Anton! Sedajle umiram. Oprosti, da nisem mogla drugače. Tudi Svetko prosim, naj mi oprosti. Ostane mi samo še nada, trdna nada da sem tako koristila vsem, ko sem pomagala pregnati sovražnika. Vas čakajo lepši časi, mene pa plačilo v nebesih. Amen. Poslednji poljub tebi in moji Svetki. Vajina zvesta Danica.“

*

Tri dni pozneje je došlo na našo šolo tako-le pismo: „Spoštovani gopod učitelj! Lepo Vas prosim, sporočite moji Svetki, ki obiskuje Vaš razred, da njena mama ni več v vjetništvu, marveč v nebesih uživa plačilo za svoje junaštvo. Trdna je bila njena vera v našo zmago. Škoda da jo je morala plačati s smrtjo. Sovražnik beži, jaz pa hrepenim po svoji hčerki in se bojim, da ji ne bom mogel dovolj previdno in oprezno

raztolmačiti požrtvovalnost njene mamice. Prilagam Vam njen poslednji list in Vas prosim, storite Vi to, gospod, in Bog Vam bo poplačal. Vas in Svetko iskreno pozdravljam hvaležni Anton B.

Med grobovi ob nekdanji laški fronti 6.11.1917. „Naslednji dan pozovem Svetko v pisarno in ji prav z izbranimi besedami razlagam ljubezen njene mamice do cesarja in naše lepe domovine. Med tem omenim tudi proroško pesem Simona Gregorčiča „Soči.“

„Mama jo je naučila tudi mene na izust. Še sedaj jo znam“, mi seže v besedo devetletna navdušena Primorka.

„Umrla je. Zadeta od laške granate. A ne žaluj, otrok moj. Svetka, tvoja mama je zato v nebesih,“ tako končam ves ganjen.

Oko se je deklici zasolžilo, a zaihtela ni, marveč prašala s tresočim glasom :

„Sedaj pa beži sovražnik, kaj ne?“

„Beži, beži, ljuba moja, beži, kakor je zaslužil za svojo nezvestobo; beži, da ga naši ne morejo niti dohajati.“

„Oh! In moja mama ga ne vidi! Mama tega ne ve! Uboga moja mama!“

Jok je odmeval po širnem šolskem poslopju, da so vsi popraševali, kaj se je zgodilo. S ponosom sem pripovedoval na vse strani, da tako joče samo junaška hči junaške matere Primorke, Goričanke, Slovenke.

Simon Gregorčiču ob enajstletnici njegove smrti

(24. novembra 1916).

Vihar sovražen svet pretresa,

nikjer ljubezni najti ni.

Proroška Tvoja divna pesem

ob Soči naši še doni!

O vdova tožna, zapuščena,

kdaj konec tvojih bo nadlog?

Kdaj zopet pesem bo zvenela

čez polje naše in naš log?

Kdaj srečno moje bo domovje? S krvjo, solzami napojena,

Začuden vprašaš pevec nas.

ta zemlja lepa prosta bo —

Prostosti sreča nam se svita,

in novo solnce domovini

saj kliče Tvoj jo sveti glas!

razsvetljevalo bo nebo.

Nedin Sterad.